

Elurikkus meie ümber

Trükis on valminud Euroopa Liidu programmi INTERREG IVC projekti „Regionaalne poliitika ja infovahetus elurikkuse ja maastikulise mitmekesisuse kaitseks ja väärtustamiseks Euroopas (REVERSE)“ raames 2012. aastal. Projekti toetas Keskkonnainvesteeringute Keskus.

Autorid: Merrit Shanskiy, Kadri Kask,
Karin Kruusmaa, Elis Vollmer, Kalev Sepp
Illustratsioonid: Karin Kruusmaa
Fotod: Arne Ader, Kaarel Kaisel,
Valdo Kuusemets, Emma-Ly Leesment,
Tõnu Ling, Kalev Sepp, Urmas Tartes
ISBN 978-9949-484-33-1
Eesti Maaülikooli Põllumajandus- ja
Keskkonnainstituut, 2012

Armas väike loodusesõber, sa hoiad oma käes töövihikut, milles sipelgas Siim avastab elurikkust ehk elu metsas, niidul ja põllul. Eesti loodus on rikas, sest siin kasvab palju erinevaid seeni ja taimi ning elab mitmesuguseid putukaid, kalu, linde ja loomi. See ongi elurikkus.

Looduses on kõik omavahel tihedalt seotud. Kui ei oleks taimi, ei saaks ka seemned, loomad ja inimesed elada, sest neil ei oleks midagi süüa. Mida rohkem on erisuguseid taimi ja loomi ning nende elupaiku, seda parem on kõigil elada.

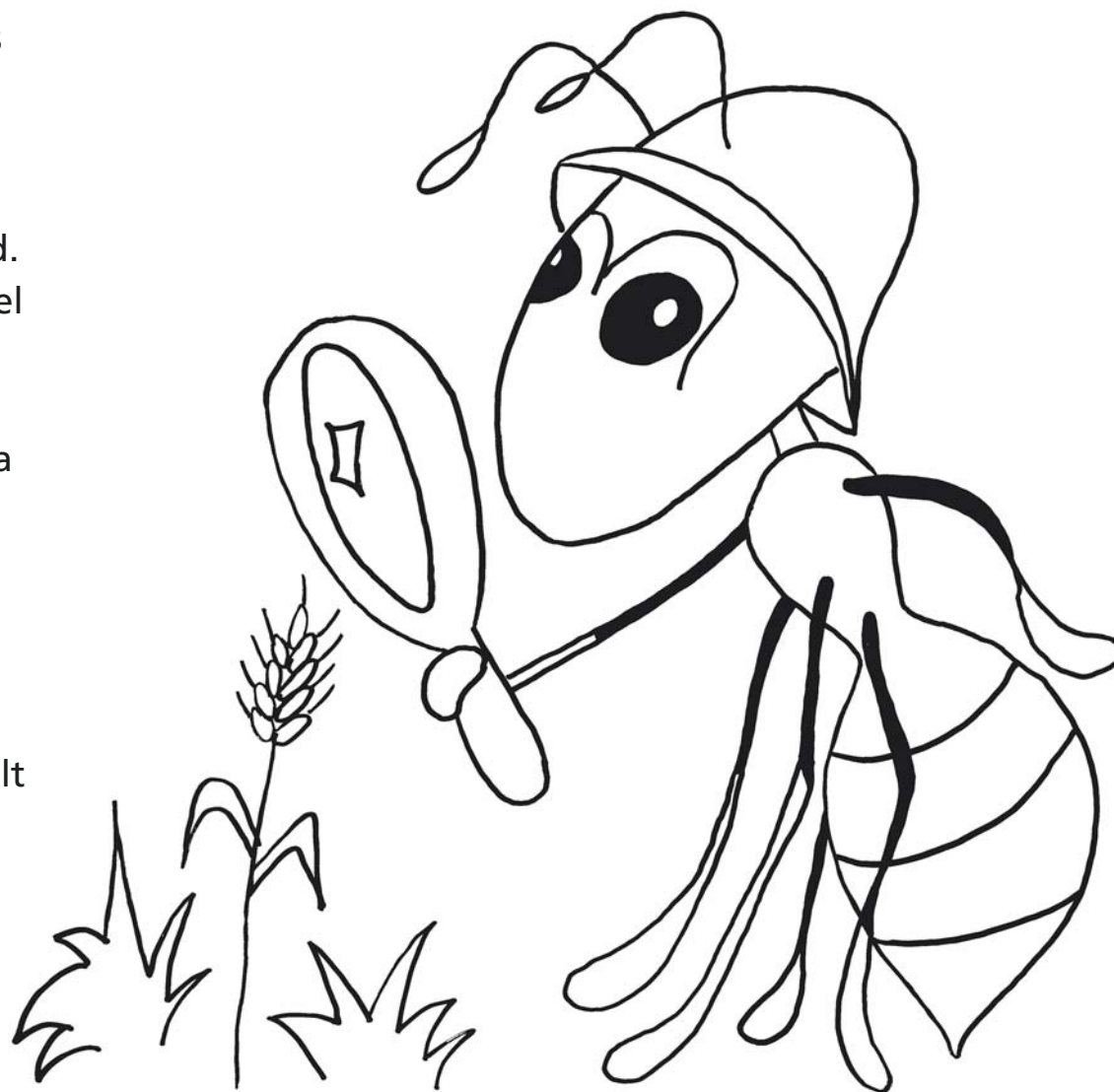
Kui õpime tundma ja armastame Eesti loodust, siis oskame teda ka hoida ja kaitsta. Hoia ka sina Eesti loodust!

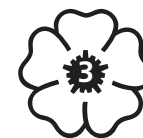
Huvitavat lugemist, värvimist ja nuputamist!

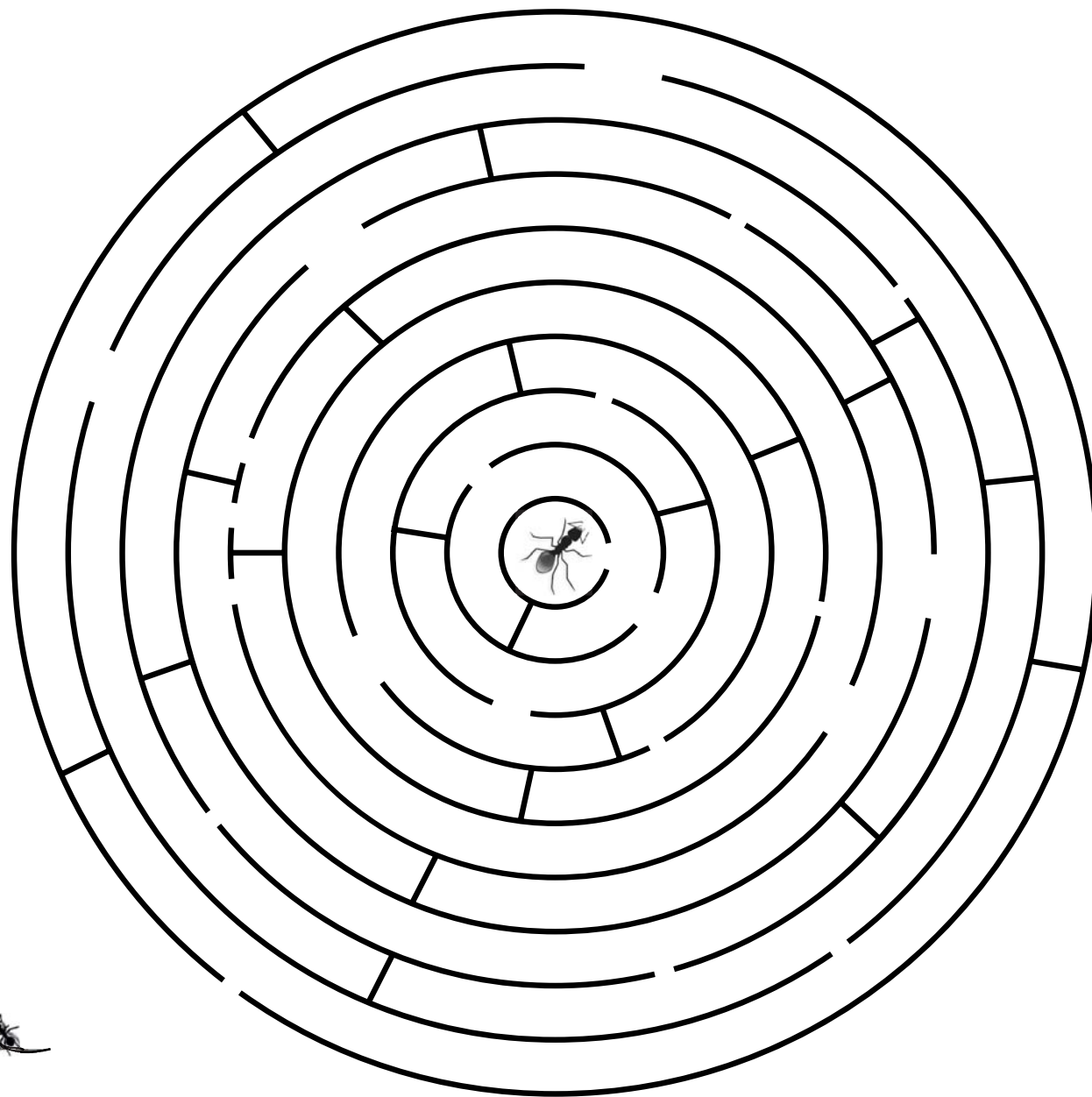
Tere! Saame tuttavaks, minu nimi on sipelgas Siim. Ma elan suures sipelgapesas. Meid kutsutakse ka metsakuklasteks. Meie pesas elavad emasipelgad, lapsehoidjad, toiduhankijad, valvurid, ehitajad ja koristajad. Me oleme väga seltsivad ja ei tülitse omavahel kunagi. Oleme osavad ehitajad ning väga töökad. Meie pesas on palju kambreid ja keerukaid käike. Talve veedame me oma pesa maa-alustes käikudes. Siin on alati mõnusalt soe ja niiske.

Meie metsas on palju sipelgapesi. Peale sipelgate elab metsas palju teisi putukaid. Meie oleme suured sõbrad lehetäidega, kellelt saame magusat suhkrusiirupit. Kui mul on kõht tühi, siis lähen lehetäi juurde ja kõditan teda oma tundlatega. Lehetäi hakkab naerma ja laseb välja magusa tilgakese. Mulle maitseb see väga!

Juhata sipelgas Siim
oma pesa juurde!

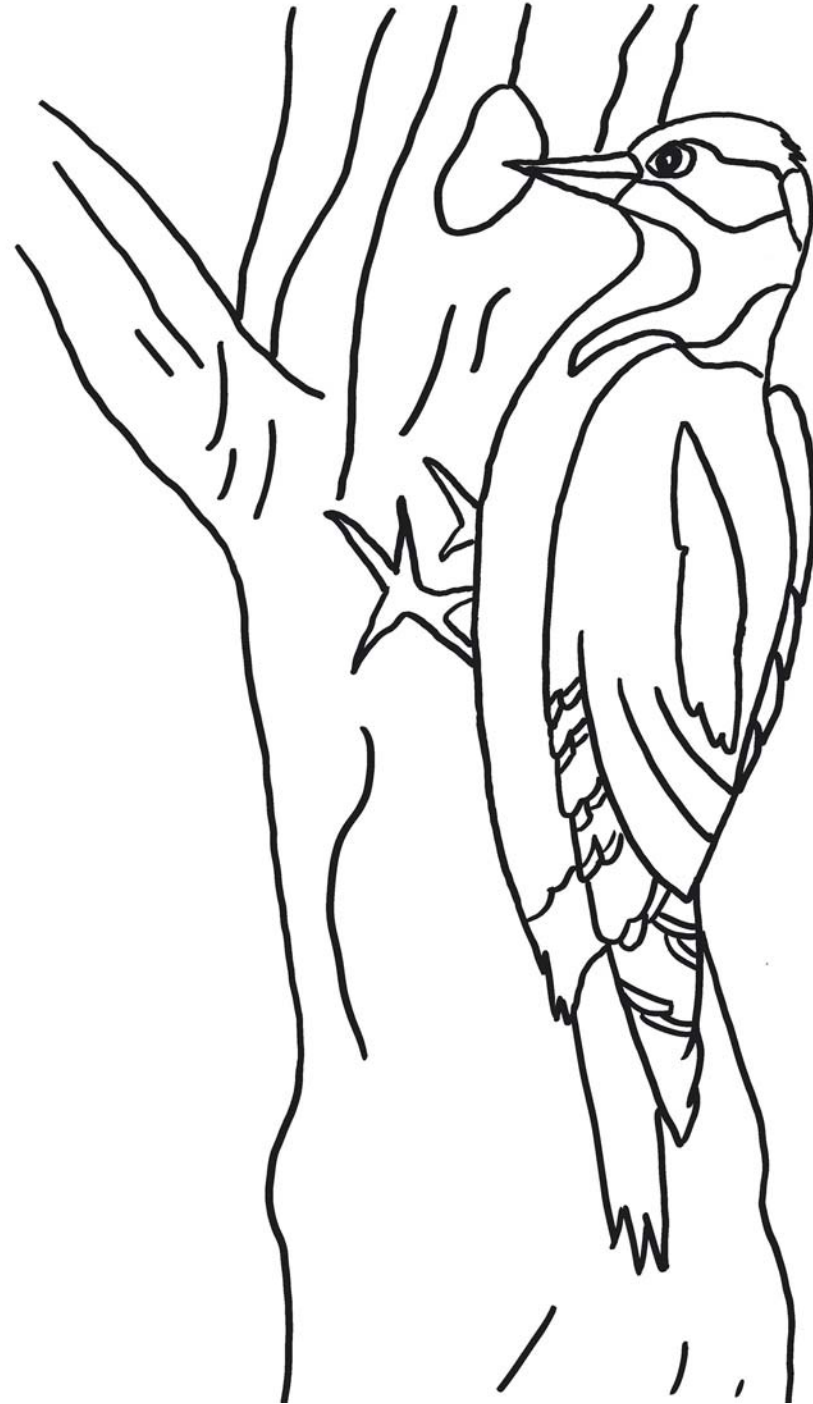

Mets on peale putukate koduks ka paljudele teistele – taimedele, lindudele, suurtele ja väikestele loomadele. Metsas elab ka suuri kiskjaid nagu karu, ilves ja hunt.

Meie pesa lähedal metsaservas elab rähn. Puutüvel nokaga toksides otsib ta omale puukoore alt söögiks putukaid. Ma pelgan teda natuke, sest vahel käib ta sipelgapesade kallal maiustamas.

Metsapuudele on rähn kasulik, sest ta hävitab puudel elavaid kahjurputukaid. Rähnile on tänulikud ka teised metsaelanikud, näiteks linnud, nahkhiired ja oravad, kes teevad omale rähni toksitud õõnsustesse pesa.

Mets pakub metsaelanikele mitmekesist toitu. Paljud metsloomad toituvad seentest, marjadest ja rohttaimedest. Vanad metsad, mida inimesed pole oma tegevusega mõjutanud, on eriti liigirikkad. Nii mõnigi taime- ja loomaliik saab elada ainult vanas ürgmetsas, kus on temale sobilikud elupaigad.

Ka inimesed armastavad metsa. Nad käivad metsas kas matkamas või tervisele kasulikke marju, seeni ja ravimtaimi korjamas. Mets toidab meid ja on seega meie kõigi sõber. Peame metsa elurikkust hoolega hoidma.

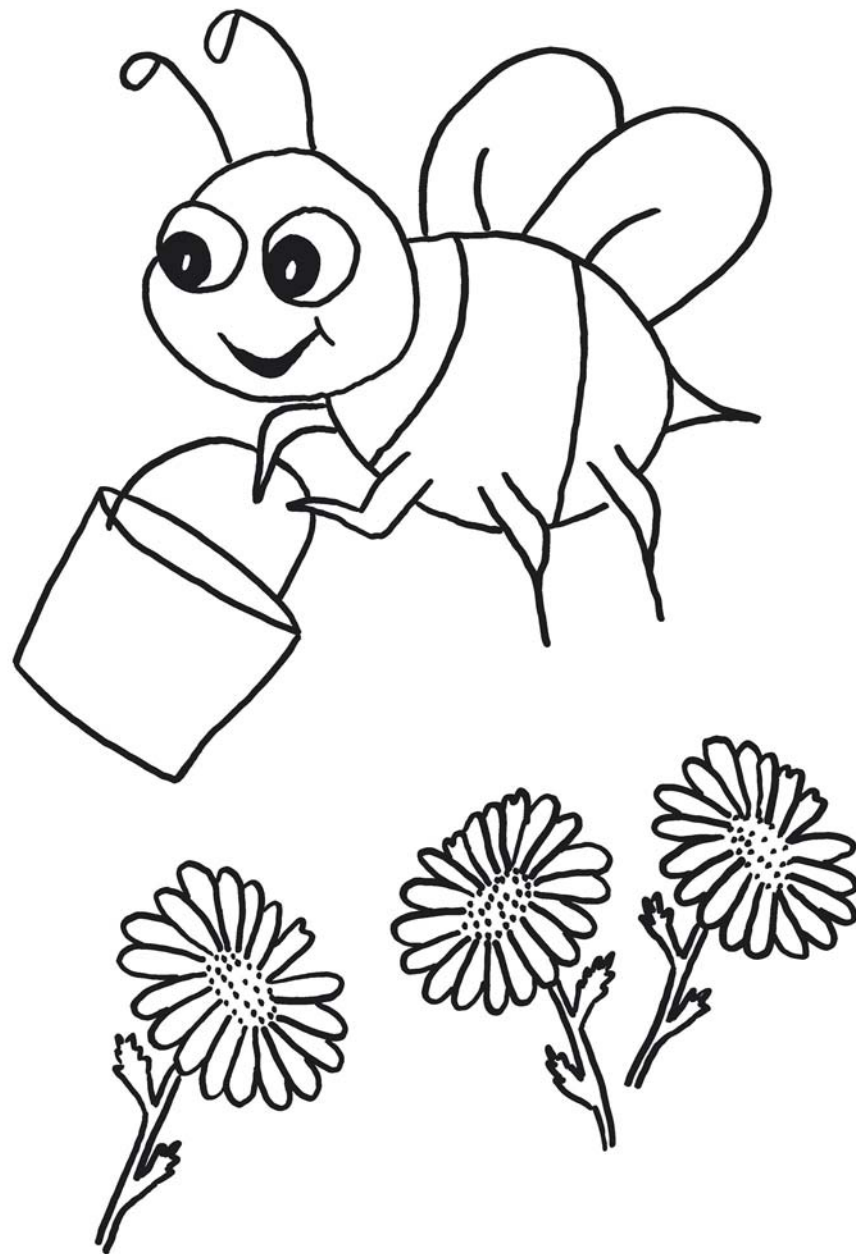

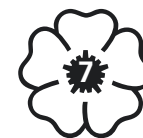

Tutvustan teile oma sõpra Maalit. Maali on kimalane. Tal on ka teine nimi – maamesilane. Meie tutvus algas kevadel. Maali oli just talveunest ärrganud ja otsis toitu. Kevadel on kimalaste esimeseks toiduks paiselehtede, võilillede, sinilillede ning pajukiisude nektar ja õietolm. Putukad otsivad õitelt süüa ja kannavad õietolmu laiali. Taimedel on selle üle hea meel, sest niiviisi saavad valmida nende seemned ja viljad.

Kui suur nälg kustutatud, hakkas Maali endale pesakohta otsima. Kõrgendikul suure kivi juures oli maas pisitilluke auk. See oli vana hiirepesa. Maali pugus käiku ja jäi kohaga väga rahule. Kimalaste peres on sada kuni paarsada liiget. Nad elavad ühe aasta. Ületalve elavad ainult noored emakimalased.

Kimalastele teeb muret, kui nende kodu lähedale rajatakse suured põllud. Põldudel on vähem õisi kui niidul või metsaservas. Et põllult suuremat saaki saada, panevad inimesed sinna umbrohtude vastu mürke. Sellised mürgid on ka putukatele kahjulikud. Kui ei ole putukaid, kes õisi tolmeldavad, ei saa paljude taimede seemned enam valmida.

Kimalase kevadised toidutaimed

PAISELEHT

VÕILILL

PAJU

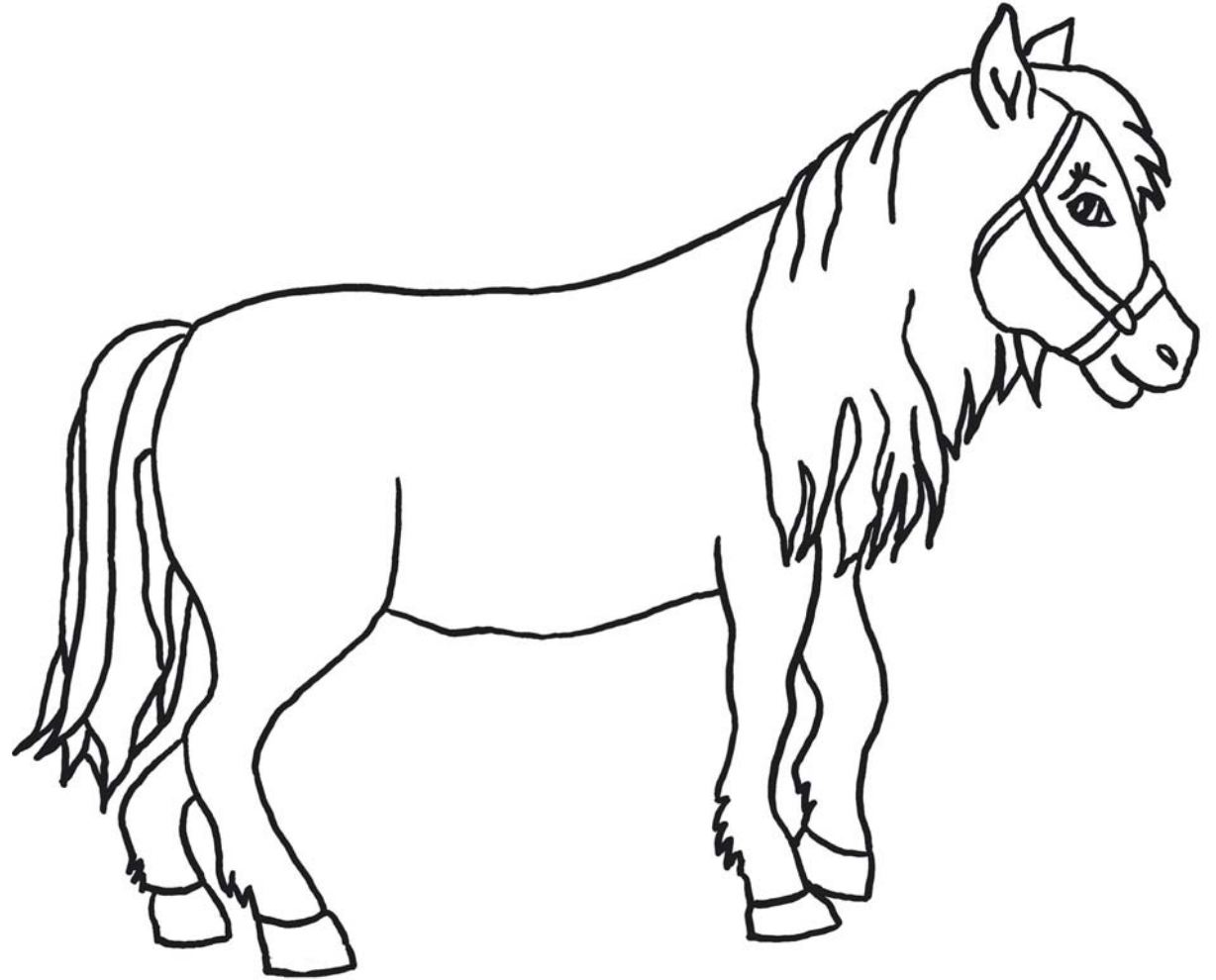

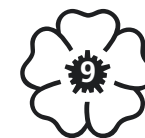
Mõne päeva pärast läheme koos Maaliga karjamaad avastama. Seal söövad hobused ja lehmad. Kunagi, kui polnud veel põllutöomasinaid, tehti talutöid hobustega. Praegu on hobused inimeste head kaaslased ning nendega käiakse looduses ratsutamas ja matkamas.

Kohtume karjamaal varss Tormiga. Tormi on eesti hobune. See on vana kohalik hobusetüüp, keda peab kaitsma, kuna selliseid hobuseid pole enam palju alles jäänud.

Tormi kari sööb rannakarjamaal rohtu. Rohtu süües hoiavad hobused mereäärsed niidud korras. Niitusid aitavad samamoodi korras hoida ka lehmad ja lambad. Kui koduloomi seal ei karjatataks, kasvaksid rannaniidud täis kadakaid ja lehtpuid.

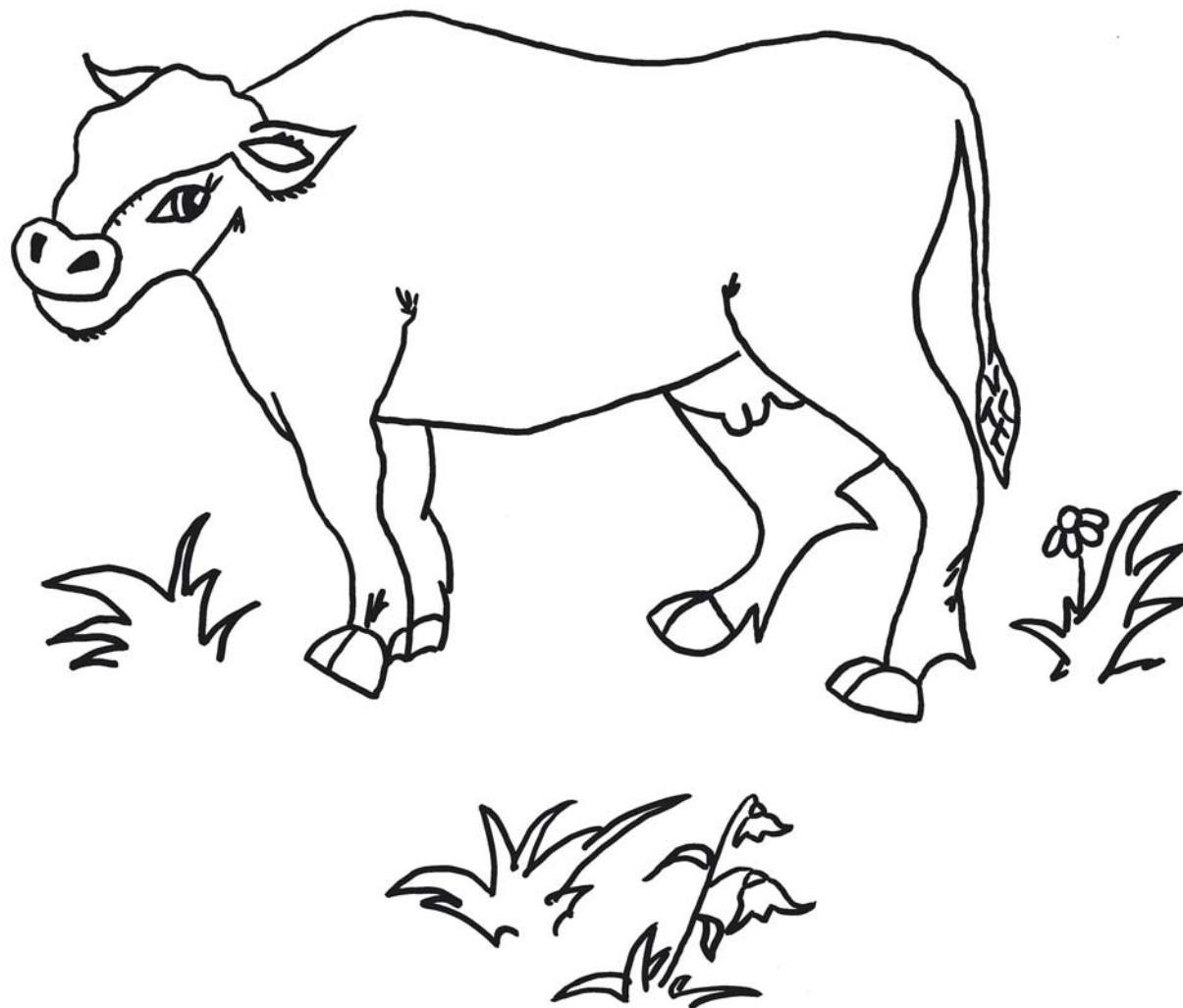
Siis ei jääks teistele niidutaimedele enam elamiseks valgust ja ruumi. See aga ei meeldiks paljudele putukatele ja lindudele.

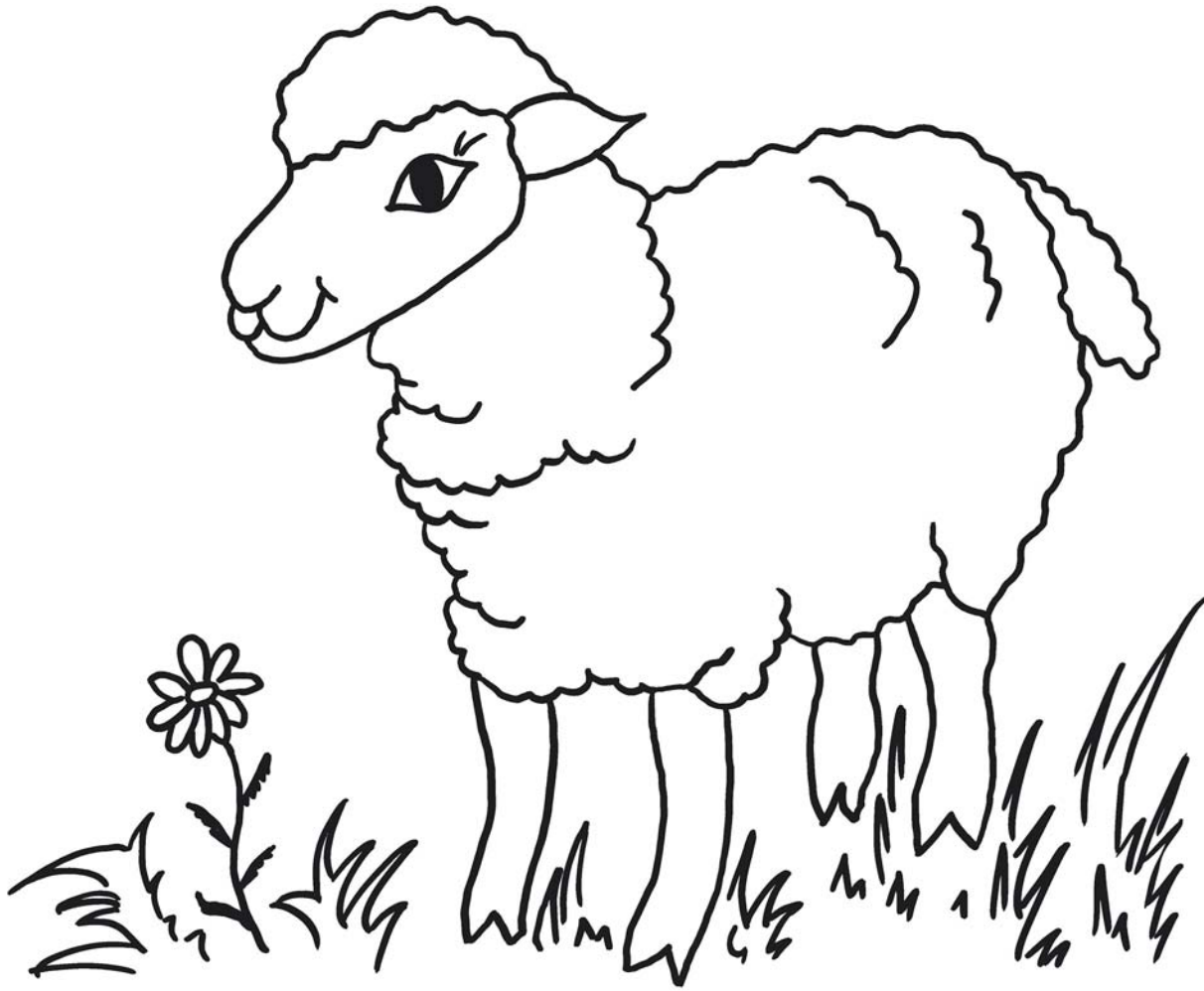

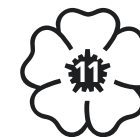
Uudistame Maaliga kaugemal söövaid lehmi. Meile on kõige lähemal üks helepruun nudipeaga lehm. Nudipea tähendab, et pea on sarvedeta. See on eesti maaveis nimega Ürdi. Ürdil on kenad suured silmad ja ta on sõbraliku loomuga.

Eesti maaveised on vana ohustatud tõug. Neid ei ole palju. Ürdi kuulub väikesesse piimakarja. Suurtes lautades peetakse maaveiseid vähe, sest nad annavad vähem piima. See-eest aga on maaveiste piim rammus ja hea maitsega. Sellest saab ka maitsvat juustu.

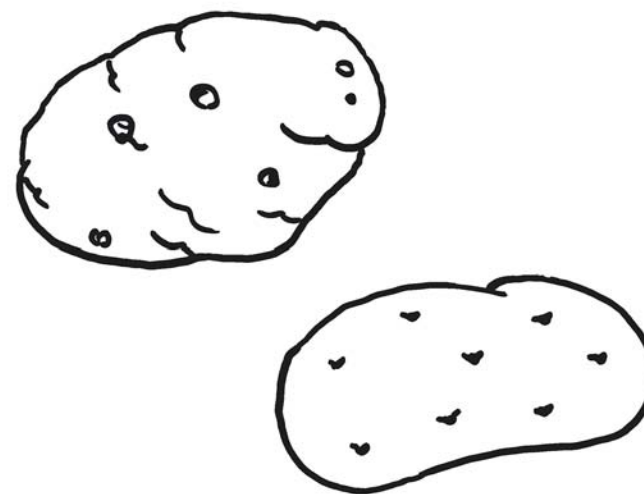

Veel söövad karjamaal maalambad. Maalambad on väikesed, sõbralikud ja väga vastupidavad loomad. Kunagi oli lambaid Eestis palju rohkem kui praegu. Lambad annavad villa, millest tehakse lõnga. Maalamaste villast saab erinevat värvi lõnga. Meie esiemad kudusid sellest kindaid, sokke, kampsuneid ja mütse. Kangastelgedel kooti uhkeid triibulisi rahvariideseelikuid. Igal maakonnal oli oma triibumuster. Praegu valmistatakse lõnga suuremates villavabrikutes, kuid vanasti kedrati lõnga vokiga.

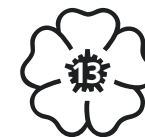
Käes on saagikoristuse aeg ja põllult koristatakse varast kartulit. Kartul on väga tähtis toidutaim. Traktor ajab kartulivaod lahti ja inimesed korjavad kartulimugulad korvidesse. Mugulaid on eri värvi. Osades vagudes kasvavad ilusad kollased kartulid. See on Eesti oma kartulisort „Jõgeva kollane“. Siis jälle korjatakse kenasid väikseid punaka koorega kartuleid. Eri sordid kogutakse erinevatesse kastidesse.

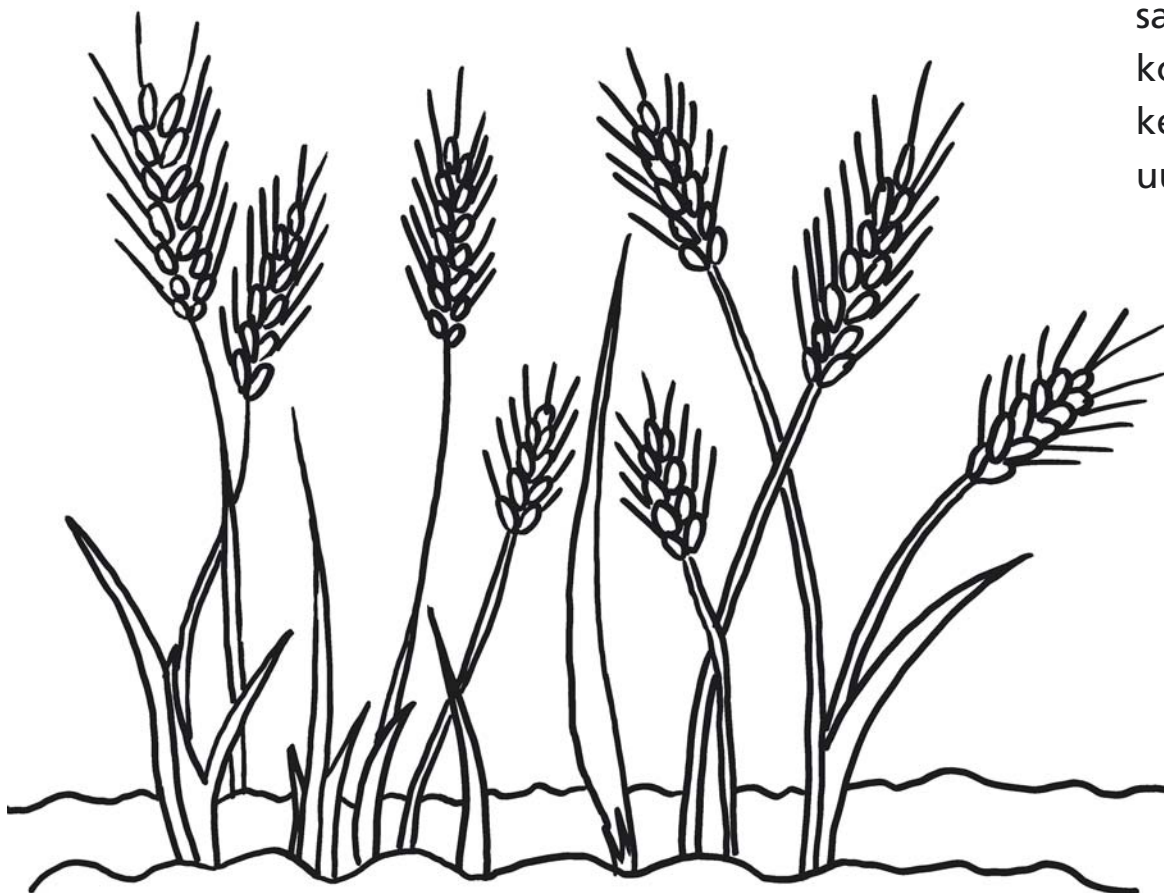

Öösiti kostab rukkipõllult salapärase hääl: „krääk-krääk.“ See on rukkirääk, kes elab viljapõllul. Rukkirääk on väike pruun lind. Vähesed on teda näinud, aga paljud on tema häält kuulnud. Tema pesa ja pojad on kõrgete vilja- või heinakörte vahel peidus. Rukkirääk tõuseb harva lendu. Kui keegi teda taga ajab, siis jookseb ta lihtsalt eest ära. Pärast viljakoristust lendavad räägud külma talve eest lõunamaale. Vanasti arvati, et rukkirääk kaitseb viljapõldusid. Kuna rukkirääk on üsna haruldane, on ta võetud looduskaitse alla.

Põllul käib kibekiire viljakoristus. Seal koristatakse kombainiga rukist. Meie esivanemate jaoks oli rukis kõige tähtsam teravili, sest sellest küpsetati leiba. „Sangaste“ rukis on Eestis kohalik viljasort. Pärast viljakoristust algab sügiskülm. Seejärel saabub talv ja muld külmub. Talvel põld puhkab, kogub vett ja taastab oma jõu. Järgmiseks kevadeks peab põld valmis olema, et taimed seal uuesti kasvada saaksid.

TASUB TEADA!

Meie kodumaa on Eesti. Meie maa on rikas, sest siin kasvab palju erinevaid seeni ja taimi ning leidub mitmesuguseid loomi ning maastikke. See on **ELURIKKUS**.

Eesti looduses kasvab umbes 1500 taimeliiki, ligi 500 samblaliiki ja üle 4000 seeneliigi.

Eestis on nähtud 378 liiki linde ja siin pesitseb 225 linnuliiki.

Eestist on leitud üle 10000 liigi putukaid.

Eesti vetest on leitud 79 kalaliiki.

Eesti looduses elab 65 liiki imetajaid.

Eesti rahvuslill on rukkilill ja rahvuslind on suitsupääsuke. Meil on ka rahuskivi – paekivi.

Me hoiame oma loodust. See on **LOODUSHOID**.

Me kaitseme oma loodust. See on **LOODUSKAITSE**.

Eestis on looduskaitse all 570 seene-, taime- ja loomaliiki.

Elurikkuse kaitsmiseks moodustatakse **KAITSEALAD**, kus inimesed peavad loodusega rohkem arvestama.

Eestis on viis rahvusparki: Lahemaa, Karula, Matsalu, Soomaa ja Vilsandi rahvuspark. Need on suured kaitsealad, kus loodus ja inimene saavad rahulikult koos elada.

Igal seenel, taimel ja loomal on koht, kus elada. See on tema **ELUPAIK**.

Mõned loomad on kodustatud ja elavad inimeste juures. Need on **KODULOOMAD**. Eesti hobused, maalambad ja maaveised on elanud inimesega koos juba väga pikka aega.

Inimene kasvatab omale toiduks taimi. Kartul ja rukis on väga tähtsad **TOIDUTAIMED**.

Kui me hoolime oma kodumaa loodusest, siis on Eestimaal parem elada nii taimedel, loomadel kui ka inimestel.

Metsakuklased

Suur-kirjurähn

Kimalane

Paiseleht

Võililled

Pajuurvad

Eesti hobused

Maaveis

Maalammas

Õitsev kartul

Rukkirääk

Rukis